

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

פרשת השבוע נח תש"ף

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

בוני המגדלים, מי הם? (חלק א')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מגדל בבל הנזכר בפרשתנו הפך לסמל לדורות מבחינות רבות. בדורות האחרונים, כשהארכיאולוגים חשפו את עתיקות בבל העתיקה, התברר כי בניית מגדלים הייתה מאוד מקובלת בבבל, כדרך לבניית מקדש של עובדי אלילים.

ננסה לבחון מי הם בוני המגדלים בתנ"ך? מהו המכנה השותף שלהם ומדוע דרכם כל כך מנוגדת לדרך התורה, דרכו הרוחנית של עם ישראל בכל הדורות. ננסה גם לזהות מי ייצג את עם ישראל במלחמה הרוחנית כנגד בוני המגדלים? עסרתם של בוני המגדל בפרשתנו מתוארת במילים הבאות:

"וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפְוֶץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ" (בראשית י"א ד).
אנשי השם מופיעים כבר בפרשת בראשית בהקשר איום ונורא, של שפל מוסרי, בפרשיה המשמשת כהקדמה לסיפור המבול והמסבירה את הסיבה לבואו:

"וַיֹּארוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֵת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָיָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ.
בני האלהים הם בני השמים והמלאכים בעלי הכח והשררה. הם מכוונים בהמשך:
"...הִמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלִם אַנְשֵׁי הַשָּׁמַיִם".
המסקנה האלקית הייתה:

"... וַיִּנְחָם יְקֹוֹק כִּי עָשָׂה אֵת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל לִבּוֹ: וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֲמַחָה אֵת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם" (בראשית ו' ב-ז).

סופו הנורא של דור המבול לא הרתיע את אנשי דור הפלגה. בפרשתנו הגיבור מופיע שוב:

"וַיִּבְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּיַמֵּי הַגִּבּוֹר בָּאָרֶץ: הוּא הָיָה גִבּוֹר צִיד לִפְנֵי יְקֹוֹק..." (בראשית י"ח ט).

"חז"ל זיהו את נמרוד הגיבור עם בונה המגדל, כמו שמביא רש"י במקום: "להמריר כל העולם על הקדוש ברוך הוא בעצת דור הפלגה". כך נוצרת שוב הזהות הרוחנית השלילית בין הגִּבּוֹרִים אַנְשֵׁי הַשָּׁמַיִם של פרשת בראשית לבין הגִּבּוֹר שרצה לעשות לו שֵׁם – נמרוד, בפרשת נח. מפעלו של נמרוד נכשל. בענין הסיבה לכך נדון בהמשך.

בונה המגדל הבא המופיע בתנ"ך הוא מלך אשור, סרגון השני, שמלך בימי חזקיהו והוא זה שהגלה את עשרת השבטים. מלך זה מופיע כמלך בבל בנבואת הנביא ישעיהו על אשור – משא בבל. וז"ל הנביא:

"אִידֵךְ נִפְלְטָה מִשָּׁמַיִם הִילָל בֶּן שָׁחַר נִגְדַעְתָּ לְאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם: וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בְּלִבְךָ הַשָּׁמַיִם אֲעֲלֶה מִמֶּעַל לְכוֹכְבֵי אֵל אֲרִים כְּסָאֵי וְאֲשַׁב בְּהַר מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן: אֲעֲלֶה עַל בְּמִתֵּי עַב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן" (ישעיהו י"ד יב-יד).

מפסוקים אלה ברור כי גם הוא בנה מגדל גבוה, מעבר לגובה העננים והכריז על עצמו כאל.

בונה המגדל השלישי הוא נבוכדנצר מלך בבל, מי שלצערנו הרב הרס את בית המקדש הראשון והגלה את בני ממלכת יהודה בבלה. הכתוב מתאר את מעשיו בפסוקים הבאים:

"נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ אֲשֶׁר עָבַד צָלַם דִּי רֵהַב רִימָה אֲמִיִן שְׁתִּין פְּתִיחָה אֲמִיִן שֵׁת אֲקִימָה בְּבִקְעַת דִּירָא בְּמִדְיַת בָּבֶל: וְנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁלַח לְמַקְנֵשׁ ...

וְכָל שְׁלֹטְנֵי מְדִינָתָא לְמַתָּא לְחִנְפַת צְלָמָא דִּי הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ אֲשֶׁר: וְכָרְוֹזָא קָרָא בְּחִיל לְכוּן אֲמִרִין עֲמִמָּיָא אֲמִיָּא וְלִשְׁנָיָא: בְּעֵדְנָא דִּי

תְּשַׁמְעוּן קָל קָרְנָא מְשׁוּרָקִיתָא קַתְרוּס סַבְכָא פְּסַנְתְּרִין סִימְפְּנִיָּה וְכָל זְגִי זְמָרָא תְּפִלְזִין וְתִסְגְּדוּן לְצָלַם דְּהָבָא דִּי הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ אֲשֶׁר

(דניאל ג' א-ה).

נטרגם את הדברים בקיצור: נבוכדנצר המלך בנה צלם ענק מזהב, שגובהו היה ששים אמה (למעלה משלושים וחמישה מטר), הוא הזמין לחנוכתו את נציגי השלטון של כל העמים והמדינות שהיו תחת שלטון האימפריה הבבלית. לטקס הזמנו גם תזמורות רבות. ברגע שכל התזמורות התחילו לנגן כולם חויבו להשתחוות לצלם. חז"ל הבינו כי נבוכדנצר חיקה את סרגון וישב בראש הצלם-המגדל (עיינו פסחים דף צד ע"א וברש"י שם).

בהשוואה למעשי נמרוד, נבוכדנצר הפיק לקח ובמקום לחייב את כולם לדבר בשפה אחת, הוא הבין שהמוזיקה יכולה לשמש כשפה אחת בין לאומית, לכן כינס את כל התזמורות עם כל השליטים.

בדברינו לפרשת לך לך, נסביר 'מי קלקל לשלשת המלכים הרשעים הללו את המסיבה', ומה עם ישראל מציע כנגד בוני המגדלים.

הבה נתפלל, כי נזכה לאחדות של כל העם היהודי בארץ ובתפוצות, כדי לחזק את מדינת ישראל, כמדינה שתהיה מגדלור, שיפיץ למרחוק אור של חסד וצדק, לכל רחבי העולם.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלבי"ע כ"ח באייר	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו
לע"נ הרב שלמה מרזל ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לע"נ גבי אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ"ב באב תשע"ז	לע"נ הרב שלמה מרזל ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ הרב שאול ישראלי זצ"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לע"נ הרב שאול ישראלי זצ"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו

לע"נ אברהם קליין ז"ל, נלבי"ע ב' עומר תשע"ט
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד
לע"נ מרים שטרן ע"ה, נלבי"ע בה' באב תשע"ט

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

שכר למתווך דירה

'ארץ חמדה גזית' פתח תקוה / שבט תשע"ט / תיק 79006

דיינים: הרב ציון כהן, הרב עקיבא כהנא, הרב אבשלום ביידיני

המקרה בקצרה: התובע הוא מתווך דירות והנתבע ביקש לקנות דירה. הנתבע ביקש מהתובע, שהוא ידידו, למצוא לו דירה. הנתבע הסכים לחתום על הסכם תיווך, אך התובע אמר שאין צורך כיוון שהוא לא נוהג להחתים אנשים שהוא סומך עליהם ודי בהסכם בעל פה. לפיכך, הצדדים סכמו בעל פי על דמי תיווך בסך 1.5% ממחיר הדירה. התובע הראה לנתבע דירה, אולם, מחיר הדירה היה גבוה עבור הנתבע והוא סירב לקנות אותה. לאחר כחצי שנה, שכינו של הנתבע הצליח לשכנע את המוכר להפחית את המחיר, והנתבע יצר קשר עם התובע, שאמר כי על הנתבע לערב אותו בשלבי סגירת החוזה. ואכן התובע סייע לנתבע בשלב סגירת החוזה. כעת התובע מבקש תשלום על התיווך. לטענתו, רק בזכותו הגיע הנתבע לדירה זו, ובזכות מאמציו הוא קנה אותה בסופו של דבר. לאור הנסיבות התובע מסתפק בתשלום מופחת בסך 1% משווי הדירה בתוספת מע"מ, סה"כ הוא תובע 18,135 ₪. לעומת זאת, הנתבע טוען שנודע לו על הדירה משלט שהיה תלוי עליה, בנוסף, לאור אי ההסכמה על גובה התמורה בשלב הראשון, פקע ההסכם שבין הצדדים והעסקה שנסגרה בסופו של דבר היא עיסקה חדשה שהתובע אינו נוגע אליה. הנתבע דחה את הניסיון של התובע להתבסס על פרטי הסכם התיווך המקובל אצלו, כיוון שהנתבע לא הכיר את תוכנו של ההסכם. הנתבע הסכים לשלם לתובע על טרחתו 4000 ₪ בלבד.

פסק הדין: התביעה התקבלה ועל הנתבע לשלם לתובע 18,135 ₪ עבור דמי התיווך.

נימוקים בקצרה:

א. מעמדו של ההסכם שבין הצדדים

בין הצדדים מוסכם שהיה הסכם בעל פה שהתובע נותן שירותי תיווך לנתבע. על פי ההלכה מתווך זכאי לשכר גם אם לא נחתם הסכם (בית יוסף חו"מ סי' קפה, ונתבות שם סי' קכ). אמנם, חוק המתווכים (סעיף 9) דורש הסכם בכתב בתיווך מקרקעין, אלא שמדיניות בית הדין היא שהצורך בהסכם כתוב היא רק במקרה שיש מחלוקת בין הצדדים האם היה ביניהם הסכם (כך גם עולה מפסיקת בית המשפט ת"ק 666771-07-17 בעניין). אולם, במקרה זה מוסכם שהיה סיכום בעל פה ולכן הוא מחייב. **לפיכך, יש תוקף להסכם שבין הצדדים.**

ב. האם ההסכם שבין הצדדים פקע?

מוסכם שבשלב הראשון התובע לא הצליח להפחית את מחיר הדירה ולכן הנתבע לא קנה את הדירה. האם בעת קניית הדירה, חצי שנה מאוחר יותר, היה הסכם התיווך עדיין בתוקף? בשו"ת ר' טיאה וייל (חו"מ ט) כתב שדייני פראג נהגו בעניין שידוכין שעד שנה מהצעת השידוך השדכן עדיין מקבל על תשלום, אולם כתב שלא מצא טעם לכך. בספר הלכות מתווכים (ח, יא) קבע שלאחר חצי שנה ניתן לערב מתווך אחר בעסקה, על בסיס על מנהג המדינה. מכל המקורות משמע שהעניין תלוי בשאלה אם המתווך התרשל או שפעל כראוי. כמו כן, ברור שיש גבול למסגרת הזמן של ההסכם, אולם מסתבר שתקופה של חצי שנה היא סבירה, בייחוד שגם הנתבע וגם התובע לא הסיחו דעתם מהדירה הזו. **נמצא שיש תוקף להסכם התיווך גם חצי שנה לאחר כרייתו.**

ג. האם הצלחה בהורדת מחיר הדירה מהווה את עיקר עבודת התיווך?

במקרה זה טען הנתבע כי הצלחה להוריד את המחיר היא עיקר עבודתו ומחמת עבודתו של המתווך, וכיוון שהשכן הוא שהוריד את המחיר ולא התובע, הנתבע פטור מלשלם לתובע דמי תיווך. בית הדין לא קיבל זאת וקבע שעבודת המתווך כללה במקרה זה מספר פעולות, שהפחתת המחיר היא רק אחת מהן. כך גם כתב בספר הלכות מתווכים שהמתווך זכאי לדמי תיווך גם אם מחיר העיסקה הוא פחות ממה שהציע. במקרה זה המתווך נטע בליבו של התובע את הרצון לרכוש את הדירה, וכן סייע בפרטים נוספים לאחר שהמחיר כבר סוכם. **אשר על כן המתווך זכאי לתשלום למרות שאת המחיר סגר גורם אחר.**

ד. מה גובה התשלום לו זכאי התובע?

מדברי הרמ"א (קפה, ו) והנודע ביהודה (שם) עולה שאם לא היתה רמאות בהכנסת מתווך שני, הרי שגם הוא זכאי לשכר. ואכן, בהלכה נקבע שכאשר מתווך אחד התחיל ומתווך שני הביא לסגירת העסקה, יש לחלק ביניהם את דמי התיווך (בלשון ההלכה: הראשון הוא המתחיל, והשני הוא הגומר). לעומת זאת, חוק המתווכים קובע שיש לשלם ל"גורם היעיל" שהביא לסגירת העסקה. אלא שגם החוק מכיר באפשרות של תשלום לשני מתווכים כעמדת ההלכה. לפיכך, במקרה זה יש לחלק את דמי התיווך בין התובע לבין השכן שסייע בהשלמת העסקה. אמנם, השכן שעזר לנתבע אינו מחויב ברישיון תיווך, ולפי החוק (תיקון מס' 7) אין לו זכות לקבל דמי תיווך. אלא שלא ברור האם החוק נועד למנוע תגמול גם מאדם שעסק בתיווך באופן אקראי ולא באופן מתמשך וקבוע. הואיל ויש ספק בחוק יש ללכת לפי ההלכה הקובעת כי יש לשלם שכר למתווך אקראי. לגבי אופן דמי התיווך בין התובע ובין השכן – בהלכה קיימות מספר הגדרות לחלוקה בין מתחיל לגומר, אך נראה שאין בכך הגדרות ברורות ומחייבות. במקרה זה, נראה שפעילותו של התובע היא הפעילות המרכזית, ואילו פעילות השכן היא פעילות משנית. **לפיכך, בית הדין קיבל את התביעה וקבע כי על הנתבע לשלם לתובע 1% משווי העסקה.**

למעבר לפסק הדין

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

הטוב שלא הסריחו

בתלמוד מובא שברכת המזון המוכרת לנו בתור מבנה סדור של ארבע ברכות לא נתקנה כך מתחילה (ברכות דף מח, ב):
 "אמר רב נחמן: משה תקן לישראל 'ברכת הזן' בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם 'ברכת הארץ' כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו 'בונה ירושלים', דוד תקן 'על ישראל עמך ועל ירושלים עירך', ושלמה תקן 'על הבית הגדול והקדוש'. 'הטוב והמטיב' ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנא: אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה 'הטוב והמטיב', 'הטוב' – שלא הסריחו, 'והמטיב' – שניתנו לקבורה".

מתוך הדברים מתבאר שהמבנה הסדור של ברכת המזון התפתח במשך הדורות, לאחר שהורגש אצל המברכים צורך עצמי ופנימי לברך כל ברכה וברכה. הרגשת הצורך הפנימי לברך את הברכה הראשונה על אכילת המזון מוכרת מהסיפור הידוע על אברהם אבינו שהיה מכניס אורחים לביתו ולאחר שהיה מאכיל אותם ומשקה אותם הם חשו צורך להודות לאברהם אבינו, ואז היה אברהם אומר להם: "לי אתם מברכין?! ברכו לבעל הבית שנותן לכל הבריות אוכל ומשקה ונותן בהם רוח... היה אומר להם אמרו: 'ברוך ד' המבורך לעולם ועד ברוך נותן לחם ומזון לכל בשר' " (מדרש תנחומא לך לך, יב). נוסח ברכת המזון המוזכר שם במדרש הוא קצר ותמציתי, אך הוא מביע את הרגשת התודה הבסיסית שחשו הסועדים, ואברהם כיוון את תחושת ההודאה הזו כלפי בורא עולם.

כאשר בני ישראל יצאו ממצרים הם היו עם של עבדים שטרם חש צורך פנימי בארץ משלו ובמוכנות להילחם על כך, וכפי שהתגלה אחר כך בחטא המרגלים. הצורך הראשוני שהם חשו היה צורך במזון. ומצאנו שנאמר על המן (דברים ח, ג): "וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעִבֵךְ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת הָמֶן אֲשֶׁר לֹא יָדַעַתְּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ". ולכאורה יש להקשות מדוע ניתן המן לבני ישראל רק לאחר שהתלוננו על רעבונם, ומדוע לא ניתן להם לפני כן. ומתוך דברי רב נחמן על תהליך קביעת נוסח ברכת המזון נראה שדי' רצה לזכות את עם ישראל לא רק במן, אלא גם במצוות ברכת המזון מתוך הרגשה פנימית של הודאה, ולכן לאחר שרעבו וקיבלו את המן הם הרגישו צורך להודות עליו. ואז בא משה ותיקן להם את 'ברכת הזן' שעיקרה הוא ההודאה על המזון.

ברכת הארץ וברכת בונה ירושלים

לאחר שבני ישראל נכנסו לארץ וכבשו אותה, הם הרגישו את ההנאה שבאחזקת נחלה משלהם וארץ משלהם. ואז ראה יהושע לנכון לתקן את ברכת הארץ, שהיא כוללת בתוכה הודאה על אכילת המזון ועל כך שארץ ישראל ניתנה לעם ישראל. אולם עם ישראל נועד להיות גם 'אור לגויים' ולהפיץ את האמונה בד' ואת הצורך בשמירת שבע המצוות הבסיסיות של בני נוח. ולשם כך היה צריך למצוא מקום של קבע לעיר שתהיה 'עיר הקודש', שתהיה מרכז לנקודה המיוחדת של עם ישראל, וכאמור "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבָר ד' מִירוּשָׁלַם" (ישעיהו פרק ג, ג). וכאשר דויד בחר בירושלים להיות עיר כזו ובנה את ירושלים, עם ישראל חש את רגש ההודאה על כך, ואז תיקן דוד לעם ישראל את ברכת בונה ירושלים, ובתחילה כלל בה דוד בקשת רחמים על עם ישראל ועל ירושלים. וכאשר שלמה בנה את המקדש הוא הוסיף בברכה גם את הזכרת הבית הגדול והקדוש, ומשום שאז עם ישראל חש את הרגשת התודה על כך שזכו לדברים הנעלים האלו של עיר הקודש והמקדש.

ברכת הטוב והמטיב

לדעת רב נחמן ברכת הטוב והמטיב תוקנה על שני דברים טובים, על כך שהרוגי ביתר לא הסריחו, ועל כך שניתנו לקבורה. פרוט נוסף נמצא בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה):

"כרם גדול היה לאדרייננוס הרשע שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל, כמן טיבריא לציפורי. והקיפו גדר מהרוגי ביתר, מלא קומה ופישוט ידים, ולא גזר עליהם שיקברו. עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שיקברו".

הירושלמי מספר שאדרייאנוס בנה את הגדר בגובה גדול של אדם הפושט את ידיו למעלה, והיא היתה מורכבת מהגוייית של הרוגי ביתר. ומה שכתוב בגרסתנו בירושלמי "ולא גזר עליהם שיקברו" הוא שיבוש והכוונה "וגזר עליהם שלא ייקברו". נראה שאדרייאנוס הרשע רצה לבזות בכך את המורדים, ולהראות שאין בהם צלם אדם, והוא מנצל אותם כמו בהמות ומשתמש בהם גם לאחר מותם, כמו שמשתמשים בעצמות הבהמות לצרכים שונים. ובכך, הוא רצה להרתיע את האוכלוסיה שנשארה בארץ מלחזור ולמרוד בו.

אלא שנעשה נס וההרוגים לא הסריחו למרות הזמן הרב שהם היו מצויים בחוץ. ובכך היתה מעין הוראה משמים שהרוגים אלו הם קדושי עליון ודומים למלאכים רוחניים ולכן לא מצוי בהם הסרחון. ובכך הם היו נראים נעלים וחשובים יותר מן הרומאים שניצחו אותם. כלפי חוץ תכניתו של אדרייאנוס לבזות את ההרוגים הצליחה, אך מי שהיה מעמיק ומתבונן במה שארע היה מבין שהיא השתבשה, והיא מראה את ההפך ממה שרצה. ומהירושלמי משמע שכאשר קם אחריו מלך אחר הוא רצה להסתיר את קלונם של הרומאים ולכן הוא גזר וחייב לקבור את ההרוגים. בכל אופן, חכמי הדור ראו את שני הדברים הטובים האלו, והם באו וקבעו חובה לברך את ברכת 'הטוב והמטיב'.

מדוע לא הוזכרו סיבות אלו בתוך הברכה

ולכאורה יש להקשות, מדוע לא תיקנו להזכיר במפורש בתוך נוסח הברכה: "הטוב שלא הסריחו הרוגי ביתר והמטיב שניתנו לקבורה" – שהרי על כך תוקנה הברכה. ניתן לומר שאין זה מכבוד ברכת המזון להזכיר בה עניינים אלו של מיתה וסירחון. אך נראה שניתן לומר הסבר נוסף.

שתי הברכות הראשונות של ברכת המזון נתקנו על צרכים בסיסיים שרוב האנשים חשים בהם, והם הצורך במזון והצורך בארץ משלהם. הברכה השלישית היא ברכה מיוחדת לעם היהודי שחש צורך פנימי להפיץ בעולם את האמונה בקב"ה, ולאחר שנבנו ירושלים והמקדש נוספה לעם ישראל גם ברכה זו. אך ברכת הטוב והמטיב היא ברכה כללית שנאמרת כאשר יש לאדם שמחה שהיא משותפת גם לאחרים. כמו שמצאנו שמי שיש לו שדה בשותפות עם אחר ושמע שירדו גשמים רבים שזו שמחה שמשותפת לו וגם לשותף שלו צריך לברך ברכת 'הטוב והמטיב'. ונראה שקודם שאדם אכל ושבוע דעתו אינה מיושבת עליו כראוי, ואז קשה לו להתבונן במאורעות שמתרחשים בעולם ולהעמיק ולהתבונן בהם ולהבין שמצויה בהם טובה גם לו וגם לאחרים. אך לאחר שאדם אכל ושבוע ודעתו מיושבת עליו, אזי הוא הזמן הראוי להתבונן בכלל המאורעות שמתרחשים בעולם, ולהבין שגנוזה בהם טובה לו וכן לאחרים. ואכן נחלקו הדעות ויש תנאים הסבורים שבהברכה הרביעית בברכת המזון שהיא ברכת הטוב והמטיב היא מן התורה, ולא נתקנה ביבנה¹. ולפי אותן שיטות ברור שהברכה הרביעית היא על הטובות הכלליות שמצויות בעולם. ונראה שהשיטה שהברכה הזו תוקנה ביבנה מסכימה עם ההנחה שזו ברכה על הטובות הכלליות שמצויות בעולם. אך היא סבורה שיש בכך גם פן לאומי, וכדלקמן.

'הטוב' – לי, 'המטיב' לאחרים

כאמור, משמעותה של ברכת 'הטוב והמטיב' היא שד' היה טוב אלי וגם הטיב לאחרים, וכן מצאנו שאם אדם קנה כלי חדש הוא מברך שהחינוך אך אם הכלי משותף לו ולאחרים וגם הם נהנים מהכלי הוא מברך ברכת 'הטוב והמטיב'. וכן כאשר מביאים יין חדש לשולחן והוא משובח מהיין הראשון מברכים על היין ברכת 'הטוב והמטיב' רק אם אחרים שותים עמו מן היין וגם הם נהנים ממנו. לפי הבנה זו צריך להבין שהעובדה שהרוגי ביתר לא הסריחו היתה טובה לאנשי אותו דור, ולכן ראוי להם לומר בנוסח הברכה את המילה 'הטוב', ולחשוב בעת אמירת המילה הזו שד' הטיב עם אנשי הדור בכך שההרוגים לא הסריחו. וכאשר ניתנו ההרוגים לקבורה וגם להרוגים היתה טובה, וראוי היה לתקן 'המטיב', אז תוקנה הברכה כולה המכילה את הנוסח הבסיסי המלא 'הטוב והמטיב'.

ונראה שהעובדה שהרוגי ביתר לא הסריחו היתה טובה לאנשי אותו דור, שהדבר הראה להם שהלוחמים של בר כוכבא שנהרגו בביתר צדקו בכך שהם מרדו ברומאים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים יא, ג):

"ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות"

כלומר, המרד היה נכון ומוצדק, אלא שגרמו העוונות שהמרד לא הצליח. והעובדה שההרוגים לא הסריחו הנציחה עובדה זו שמדובר בקדושי עליון ובאנשים שעשו מצווה. והיא הותירה בלב האנשים את התקווה שיבוא יום וימרדו בגויים והמרד יצליח. ואמנם דבר זה היה טוב לאנשי אותו דור וזכרון הדבר הזה מועיל גם להם וגם לדורות הבאים, אך העובדה שההרוגים לא ניתנו לקבורה היתה רעה עבור הלוחמים ההרוגים עצמם, וכן מצאנו בקהלת (ו, ג): "אם יוליד איש מאֵה וְשָׁנִים רַבּוֹת וְחָקָה... וְגַם קְבוּרָה לֹא הִיְתָה לוֹ אֶמְרָתִי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנְּפֹלִי". ולכן כאשר ההרוגים ניתנו לבסוף לקבורה, והגיעה הטובה גם להם, אז אפשר היה לתקן ברכה בנוסח 'הטוב והמטיב'.

גם בצרה גנוזה טובה

לפי הבנה זו, חכמי הדור רצו שהעם יעמיק ויתבונן בטובות שמקיפות את האדם ואת חבריו בכל יום, ושלא יראו לו לברך 'הטוב והמטיב'. וחכמי הדור בחרו בענין של 'הרוגי ביתר' כדי להראות שגם בתוך הצרות מצויים דברים טובים. ולמרות שאדריינוס ניצח ושולט וגזר שההרוגים לא ייקברו, וברצונו להשפיל את הגאווה הלאומית היהודית, הקב"ה מטיב עימנו ועושה נס וההרוגים לא מסריחים ובכך הגאווה היהודית נשמרת. ואף הקיסר שקם אחריו מבין שעובדה זו משפילה את הרומאים ולכן הוא גזר שייקברו את ההרוגים. ואמנם הקיסר הבא ממשיך לשלוט בארץ ועם ישראל עדין לא שלט בה, אך ההרוגים קיבלו את הכבוד המגיע להם והם נקברו.

ואם בתוך הצרות גנוזים דברים טובים, וודאי שבמאורעות הרגילים שמתרחשים מידי יום בעולם גנוזים דברים רבים שהם טובים לי וטובים גם לחברי, וראוי להתבונן בהם ולברך על כך 'הטוב והמטיב'.

¹ בירושלמי (ברכות פ"ז ה"א) מובא שלדעת רבי ישמעאל ברכת הטוב והמטיב היא מן התורה. ובתוספות (ברכות מט, א ד"ה מאן) הובא שמן התוספתא עולה שכך היא גם דעת רבי יוסי הגלילי. וכן מובאת דרשה דומה בתלמוד הבבלי (ברכות מח, ב).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

מתפללים לרפואתם השלימה של:

נתנאל אילן בן שיינא ציפורה
רבקה רינה בת גרונה נתנה
ויקי ויקטוריה בת דייזי

ניר רפאל בן רחל ברכה
אסתר בת רחל
מאירה בת אסתר

יאיר מנחם בן יהודית חנה
נתנאל בן שרה זהבה
יפה בת רחל יענטע

בתוך שאר חולי עם ישראל

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Kinshasa, Zaire

קינשאסה, זאיר
אב, תש"ן

שעור גובה המחיצה בבית הכנסת

שאלה

מהו גובה המחיצה המינימלי בביכ"נ, והאם בביהכ"נ שעזרת נשים נמצאת למעלה, בעי ג"כ מחיצה?

תשובה

א. הצורך במחיצה בבית הכנסת, בין גברים ונשים, נלמד מהמשנה, מההפרדה, שהיו מתקינים בשמחת בית השואבה¹. ומטרתה העיקרית ליצור הפרדה בין גברים ונשים, באופן שלא יוכלו להגיע לידי שיחה וקלות ראש, המובילה לערבובייה גמורה. לפיכך, אם יושבות הנשים בקומת הגברים, יש להתקין מחיצה שמגיעה לפחות עד גובה הכתפיים (של הנשים דהיינו, כ — 1.50 מ'), שבאופן זה לא יוכלו הגברים לבוא לידי קשר של שיחה וקלות ראש. וכל זה - בתנאי, שהנשים באות בלבוש צנוע.
ב. כשיש נשים, הבאות בלבוש שאינו צנוע (וזה מצוי בהחלט, ובפרט בחו"ל), ראוי להקים מחיצה גבוהה יותר, המגיעה עד למעלה מגובה הראש. וגם יש להקפיד במיוחד, שתהיה המחיצה אטומה, לפחות עד גובה הכתפיים. וכנ"ל.
ג. כאשר עזרת הנשים היא ביציע (וגובהה כקומה שלמה), די בדבר זה עצמו לשם ההפרדה. ואולם, גם כאן, כשיש בעיה של נשים בלבוש בלתי צנוע, יש להתקין וילון מעל המעקה. כדי שהגברים לא יוכלו לראות את הנשים, בהרימן את ראשן.
ד. במקום שעזרת הנשים מוגבהת רק בכמה מדרגות, אין זה כיציע ויש להקפיד איפוא, על מחיצה המגיעה עד לגובה הכתפיים של הנשים, כאמור.
חשוב להעיר, שאם יש בפועל מחיצה העומדת בתנאים ההלכתיים, אין לשנות לקולא, גם אם יש למצוא לכך היתר, משום שיש בכך מגמה של פריצת סייגים².

¹ סוכה, דף נ"א, ע"ב.

² הדברים מלוקטים ממספר מקומות בספרי הגר"מ פיינשטיין. באגרות משה או"ח א', סימנים: ל"ט-מ"ב, ס' מ"ג, ג', ס' כ"ג-כ"ד. ד', ס' כ"ט ל"ב. וכן שרידי אש, ח"ב, ס' י"ד.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך info@eretzhemdah.org

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
	<p>לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>	<p>לע"נ נורמן רוסק נלבי"ע בכ"ב באב לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>	